

İnsan-varlıkbilgisinin Işığında Nermi Uygur

Nermi Uygur'un kitapları bir bütün halinde okura sunuluyor. İlk ciltte, Uygur'un 1958-1979 arasında yayımlanan kitapları zamandizinsel (kronolojik) olarak ve aralarındaki iç-diyalogla bağlantılı yorumlar da ("Önsöz Yerine") eklenerek bir araya getirildi.

BETÜL ÇOTUKSÖKEN*

Düşünme, bilme, yaşama yolu olarak betimleyebileceğimiz felsefenin öznelere ya da taşıyıcılarının yönelimlerinin ortak paydasında insan yer alır. Felsefenin yapıcılarını, kurucularını, eyleyicilerini, kısaca özneleri olarak filozoflar, kime, neye yönelirlerse yönelsin, insan dünyasına, insanın ancak anlamlı kılabilirdiği dünyaya dokunur. Varlıkta da insanın payına düşen düşünme ve dil dünyası öylesine geniş, öylesine kuşatıcıdır ki her şeyi, her var olanı, karşılaştığı her şeyi ya da durumu kendisinin kular, içine alır. Bir yönelme bağlamı ya da Nermi Uygur'un sıklıkla kullandığı bir deyimle salt "sıçrama tahtası" olarak konumlanan dış dünya, düşünmeye konu olmadıkça dillerde dillenmedikçe

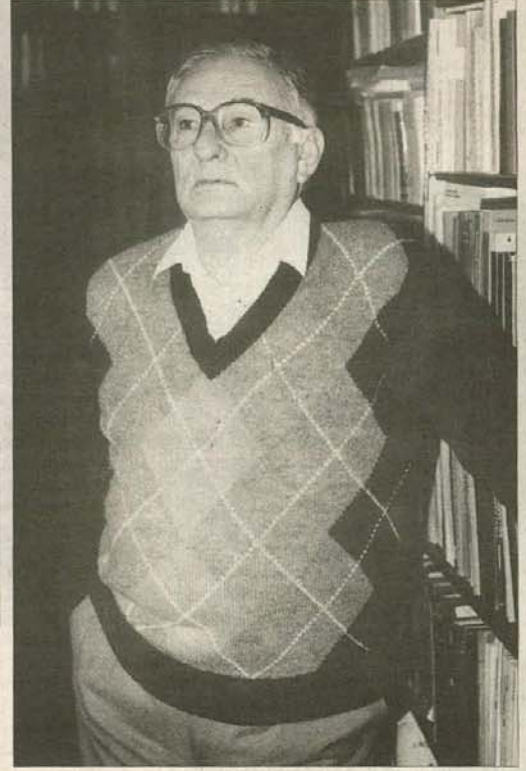


hiçbir şey ifade etmeyecektir. Var olanın nabzı düşünmede ve dilde atar. İyi ki düşünme var, iyi ki dil var. Düşünme ve dil varlığı, var olanı tutar, korur, kayıtlı altına alır, anlamlandırır, zamanlar ötesine taşır; zamanaşırı ortama, çağ ötesine götürür. Burada serimlenen saptamalar, düşünme doğrultusunun insan-varlıkbilgisinde, başka deyişlerle insan-ontolojisinde ya da benim daha sık olarak kullandığım antropontolojinin ışığında ya da yol göstericiliğinde var olana yönelmesiyle anlam kazanır ya da anlaşılır olur. Antropontoloji ya da insan-varlıkbilgisi hem dış dünya-düşünme-dil

ilişkilerini anlamının, açıklamanın, doğrudan felsefi söylemi üretmenin, yaratmanın, yazmanın yolu olur hem de felsefi söylemleri okumanın, değerlendirmenin, gelecek zamanlara taşınmanın yolu olur. Tüm ağırlığını düşünme-dil dolayımına taşıyan karşılaşmalarda bulan felsefe düşünme ve felsefe bilme insan-varlıkbilgisel ya da antropontolojik yapılanışıyla insan dünyasına, yaşama dünyasına tanıklık eder; dünyanın, yalnızca insanın anlamlandırdığı dünyanın bir karşılaşmalar toplamı olduğunu bize gösterir. Karşılaşmaların taşıyıcı temeli ya da karşılaşmaları anlamlandıran durum da "arada olma durumu"dur. Çünkü ancak arada olanın karşılaşma, karşılama ve karşılaştığını anlama olanağı vardır. Var olanla sürekli olarak karşılaştığını ve her karşılaşmasının "insanca bir karşılama" olduğunu anlamının yolunu açan insan-varlıkbilgisi, filozofların söyleminde somutluk kazanır; üstelik düşünenlerin yönelebileceği bir var olan olarak karşımızdaki yerini alır.

İNSAN-DÜNYA-BİLGİ KARŞILAŞMASI

Felsefi söylemini bir insan-varlıkbilgisi ya da antropontoloji olarak kuran Nermi Uygur, okuma-yazma-yaşama edimlerinde ve bu edimler arasında kendini gösteren "duruşu"yla aslında varlıkla ve var olanla karşılaşmasının, her bir "durumu" nasıl karşıladığının hesabını verir. Her düşünsel ve dilsel karşılaşmanın aslında tekille tümel ara-



sındaki bir tür karşılaşma olduğunu yapının bütünlüğünde gösterir. Okuma-yazma arasında sürdürülen bir yaşamın öznesi olan, yaşama dünyasını, kendi deyimleriyle "günün güneşli zaman dilimlerini", aydınlık saatlerini, kendisi gibi "bilincini sürekli olarak güneşleten, aydınlatan" türdeşleriyle, zamanaşırı, zamanötesi karşılaşmalarla geçiren, dokuyan, anlamlandıran Nermi Uygur bize eşsiz bir yapıt bıraktı.

1925-2005 arasında yaşayan, düşünme-dil/söylem dünyasını bize açan, bizimle paylaşan, Nermi Uygur 1958'de yazılarını yayımlamaya başlıyor. Yazma serüveni elbette daha önceki yıllara, İstanbul Üniversitesi'ndeki hatta belki de Galatasaray Lisesi'ndeki yıllarına kadar gidiyor. Felsefe yazarlığının bir bakıma kişinin kendisiyle konuşması olduğunu en ince ayrıntılarıyla yaşayan ve bunu bize de aktaran, hatta bize de yaşatan Nermi Uygur yaşamı boyunca, "ben"- "başkası" sorununun peşinden gitti. Onun kendine özgü fenomenolojisi de insan-varlıkbilgisel tutumunun geleneksel, alışlagelmiş bir anlatımdır. Karşılaştığı filozofları, düşünürleri, yazarları, kişileri bu tutumla karşılayan Nermi Uygur kendine özgü fenomenolojisiyle, benim deyimimle de antropontolojisiyle ya da insan-varlıkbilgisiyle, insan-ontolojisiyle insan-dünya-bilgi karşılaşmasını yorumlamaya çalışıyor; yaptığı tümüyle böyle bir duruşa tanıklık ediyor.

Nermi Uygur'un yayımladığı ilk kitap Edmund Husserl'de



Betül Çotuksöken, Maltepe Üniversitesi Nermi Uygur Kitablığı'nda (altta). İhan Selçuk, Nermi Uygur, Arslan Kaynardağ ve Vehbi Erarp, 26 Nisan 1991 günü düzenlenen "Macit Gökberk'e Saygı Gecesi"nde (üstte).

Edmund Husserl'de Başkasının Ben'i Sorunu. Transzendenal Fenomenoloji ile Transzendenal Felsefenin Özüne Giriş; 1958'de, öğrencilik yıllarını da hesaba katarsak yarım yüzyıldan çok çatısı altında yaşadığı, uzak-yakın, çağdaşı olan-olmayan kendi deyimiyle "düşünce akrabalıkları" nı oluşturduğu, kurduğu İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nce yayımlanıyor. Okurlarıyla buluşan çok sayıda kitabın sahibi olan Nermi Uygur'un kitapları 1995'ten beri **Yapı Kredi Yayınları** aracılığıyla bize ulaşıyor. İlginçtir, **Yapı Kredi Yayınları** arasında çıkan ilk kitabı Tadı Damağımda: Bir Okur-Yazarın **Kitap** Okuma Serüvenleri (1995) de Nermi Uygur'un felsefece duruşuna en yakından tanıklık eden yapıtlarının başında gelir.

NERMİ UYGUR'UN "VASİYETİ"

Nermi Uygur'un okuma-yazma dünyasını 1968'den beri olabildiğince yakından izleyen biri olarak, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ndeki 215 no'lu odasında yaptığımız sohbetlerde ve yıllar sonra Maltepe Üniversitesi'nde düzenlediğim "Felsefe Söyleşileri 2: Eğitim ve Kültür Felsefesi" başlıklı çalışmanın son oturumuna konuşmacı olarak katıldıktan sonra, o zamanki adıyla Fen-Edebiyat Fakültesi'ndeki odamda 2002'de yaptığımız söyleşide, en büyük isteğinin bütün **kitaplarının** bir arada yayımlanması olduğunu içtenlikle dile getirdiğini biliyorum. Sanki bir vasiyet gibiydi bu sözler ve **Yapı Kredi Yayınları** büyük bir özenle bu vasiyeti yerine getiriyor; Hoca'nın **kitapları** iki ciltte toplanıyor. Birinci cilt yayımlandı bile: Nermi Uygur, Bütün Eserleri-I.

Yapı Kredi Yayınları'nın "Delta" dizisinin yirminci yayını olarak biz okurlarına ulaşan **kitapta** Nermi Uygur'un 1958-1979 arasında yayımlanan **kitapları** zamandizinsel (kronolojik) olarak ve aralarındaki iç-diyalogla bağlantılı yorumlar da ("Önsöz Yerine") eklenerek bir araya getirildi. Bu ciltte yer alan ilk **Kitap**, yukarıda da belirttiğim gibi, kısa adıyla Edmund Husserl'de Başkasının Ben'i Sorunu; son **kitap** ise Dil Yönünden Fizik Felsefesi ve bu kitabın ilk yayımlanışından (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi **Yayınları**, 1979) sonra, ilk kez bu **kitapta** okuyucuyla buluştuğunu da anımsatmak isterim.

Dil Yönünden Fizik Felsefesi'ndeki şu anlatımlar, Nermi Uygur'un insan merkezli değil, insan eksenli felsefi yöneliminin, antropolojisinin ana örüntüsünü bir kez daha gözler önüne seriyor; bu ileri sürüşümü, kaleme aldığım "Önsöz Yerine" başlıklı yazımdan devşireceğim uzunca bir alıntıyla siz okurlarla da paylaşmak istiyorum: "Fiziği, yaşama-dünyasından kopmuş, kendibaşına buyruk bir dizge diye anlamak, aslında fiziği anlamamaktır. Ne denli emek isteyen bilim ve anlatım olanaklarına, ne denli bilgisel-dilsel yetkinliklere uzanırsa uzansın; kendi içinde ne denli tutarlı olursa olsun, dışta ne denli hayranlık uyandırırsa uyandırсын; ne denli üstün görünüşlü, güç ve anlamlı bir dilsel-bilgisel bölge oluşturursa oluşturursun, -dünyaya yabancı, salt bir araştırma alanı olarak fizik: Temelde gene de anlamdan yoksundur. Fiziği bir bilim olarak anlam veren en son da-



Çotuksöken, 2002'de yaptığı söyleşide, Nermi Uygur'un en büyük isteğinin bütün kitaplarının bir arada yayımlanması olduğunu söylüyor.

yanak, fizikte ortaya çıkan bilgisel dile getirmelerin dönüp dolaşıp yaslandığı en son anlam-ortamı insandır, dünyadır, insanın dünyasıdır, yaşama-dünyasıdır. Bir takım başarılar başdöndürdüğü için ya da özünü çarpık yorumladığı için kendini dünyaya bağlayan içbağları koparan fizik (daha doğrusu, fizikçi ya da fizik-filozofu) dünyaya yabancılaşır"(1).

İNSAN, KÜLTÜRÜN İÇİNDE KİMİLDANIR

Felsefe bilgisi de içinde olmak üzere, bilimlerin dilinin nasıl bir dil olması gerektiği sorusu, özellikle yirminci yüzyılın başlarında filozofları yoğun bir şekilde meşgul etti. Nermi Uygur'un bu konudaki yanıtı son derece açık; hatta kesin. Yaşama dünyasına yaslanan fizik bir bilgi bağlamı olarak günlük dile, doğal dile aynı zamanda yaslanacak; "insan-kültür-egitim sorunları"na da açık bir bilgi dalı olarak konumlanacaktır. Bu kitabın da edebiyatla ilgili kitabında olduğu gibi adı, "İnsan Açısından Fizik" olabilirdi savı çok da aykırı bir sav olmayacaktır. İnsanın toplumsal, tarihsel, kültürel bir varlık olduğu savı burada da boy verecektir: "En inandırıcı biçimde fizik-dilinde yansıdığı üzere, insan fizik yaparken ne denli derinlere uzanırsa uzansın, kültür oylumunun içinde kimildandır"(2).

"Kendine özgü yazma biçimiyle, sözcükleri 'özüne özgü' kullanımıyla kendisinin kılan Nermi Uygur'u **kitaplarının** bütünlüğü içinde okumak, biz okurların 'anlayış gücü'nü, 'içgörüsü'nü keskinleştirecek; içinde yer aldığımız insan dünyası, bizim dünyamız, bizlerin oluşturduğu bu dünyaya ilişkin duyarlılığımız ve bir o kadar da sorumluluğumuz artacaktır"(3). ■

Bütün Kitapları-I/ Nermi Uygur/ Yapı Kredi Yayınları/ 1546 s.

(*) Prof. Dr. Betül Çotuksöken, Maltepe Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü.

(1) Nermi Uygur, **Bütün Kitapları-I**, İstanbul: **Yapı Kredi Yayınları**, 2016, s. 1481.

(2) Nermi Uygur, **Bütün Kitapları-I**, İstanbul: **Yapı Kredi Yayınları**, 2016, s. 1519.

(3) Betül Çotuksöken, "Önsöz Yerine", Nermi Uygur. **Bütün Eserleri-I**, İstanbul: **Yapı Kredi Yayınları**, 2016, ss. 33-34.